

קווים לדמותה של העדה החרדית

רב פקד רונן ישי

מבוא

הפגנות החרדים בחודשים יוני-יולי 2009 בירושלים, סביב סוגיית פתיחת חניון קרתא וסביב מעצרה של האם החשודה בהרעבת בנה, העלו מחדש סוגיה שמעת לעת שבה ועולה על סדר היום הציבורי, כמו גם המשטרתי - סוגיית יחסי המדינה עם המגזר החרדי.

באירועים בלטה בעיקר קבוצה קטנה וייחודית - "העדה החרדית".

מטרת מאמר זה, להבהיר סוגיות יסוד במבנה החברה החרדית, בדגש על "העדה החרדית" (להלן: "העדה"), להציג את המאפיינים הארגוניים של "העדה", לשקף את האידיאולוגיה העומדת בבסיס פעילותה ולאפיין את דרכי המאבק ואת הסוגיות העומדות בבסיסו.

במאמר נחשפים דפוסי התנהגות קבועים, המתקיימים מזה עשרות שנים, המבוססים על תפישה אמונית של עיקרון המאבק והשמירה על חומת התבדלות, הנובעת מאי הכרה במדינת ישראל וברשויותיה, מחד, ומהתבדלות מזרמים חרדיים שלא נמנים על "העדה", מאידך.

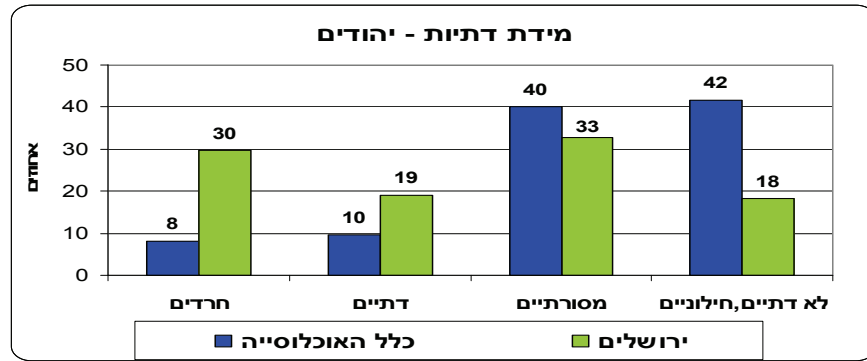
בקרב חלקים בחברה הישראלית, קיימת נטייה לראות בחברה החרדית, מקשה אחת. תפישה זו מבוססת על סטריאוטיפים, ולא על עובדות. מטרת-משנה של מאמר זה היא לשקף את הגיוון הקיים בחברה משמעותית וחשובה זו, בהווה הישראלית.

העולם החרדי - סקירה כללית

נתוני מחקר שנעשה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מצביעים על כך שאחוז החרדים בקרב האוכלוסייה היהודית הכללית בישראל, עמד, נכון למאי 2009, על כ-8% (כ-447,000)¹.

הנתון המקביל בעיר ירושלים מצביע על כי אחוזם באוכלוסייה היהודית בעיר עומד על כ-30% (כ-150,000 מתוך כ-494,880 יהודים בעיר, בערכים נומינליים).

¹ עפ"י נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, באפריל 2009 מספר תושבי ישראל עמד על 7,411,000, מתוכם 5,593,000 יהודים.

בציבוריות הישראלית קיימת נטייה להתייחס לחברה החרדית כאל מקשה אחת, בעוד שלמעשה, מדובר בחברה הטרוגנית, המגלמת בתוכה שונות רבה.

באופן כללי, ניתן לחלק את החברה החרדית לשלושה זרמים רעיוניים מרכזיים:

ליטאים ("מתנגדים") - מהווים, על פי ההערכות, כ-30% מכלל החרדים בישראל. הזרם מיוצג בכנסת ישראל באמצעות מפלגת "דגל התורה", המהווה חלק ממפלגת "יהדות התורה". האידיאל המרכזי של הזרם דוגל בעקרון **הלמדנות**. המעמד החברתי נקבע, בעיקר, על בסיס הרמה התורנית של הפרט.

המוסד המרכזי הוא הישיבה, המהווה בית יוצר לגאונים ולמלומדים. הישיבות הליטאיות נחשבות לישיבות עילית וכוללות את ישיבת פוניב'ז, ישיבת מיר, ישיבת איתרי וישיבת חברון.

הליטאים נוהגים פתיחות יחסית עם החיים המודרניים, הבאה לידי ביטוי, בין השאר, בנוהגי הלבוש של המשתתפים לזרם זה - לבישת חליפות כהות ומודרניות וחבישת מגבעות שחורות. מאפיין נוסף הוא ההשתלבות של חלק מהמשתתפים לזרם זה בעולם העסקים ובתעשיית הטכנולוגיה המתקדמת (היי-טק).

חסידיים - זרם זה הוא הגדול ביותר בחברה החרדית ומונה, על פי הערכות, כ-40% מחבריה. בניגוד לזרם הליטאי, הדגש בזרם החסידי אינו על הלמדנות, אלא על **הדבקות בעבודת האלוהים**, על מרכזיותו של המנהיג הרוחני (האדמו"ר) ועל עבודה בגשמיות, קרי - דחיית יסודות סגפניים וראיית העולם החומרי כגלגול של מקור אלוהי.

מיד עם היווסדה של החסידות, הפכה זו לתנועה עממית, שהחזירה ליהודי הפשוט את אלוהיו, ללא קשר למידת למדנותו, וכך צברה את כוחה העצום.

הזרם החסידי מורכב ממגוון חסידויות, שבראש כל אחת מהן עומד אדמו"ר, מנהיג בלתי מעורער הנחשב לקדוש, על פיו יישק דבר. במרבית המקרים, הנהגת החסידות עוברת בירושה. בחסידויות בהן קיים אדמו"ר, מתקיימת חצר חסידית - מערכת קהילתית סגורה, המספקת לחבריה את רוב צרכי החיים, לרבות מוסדות חינוך, בתי כנסת, צרכניות, קרנות צדקה, גמ"חים (מוסדות לגמילות חסדים) ועוד. חסידויות בהן לא מונה אדמו"ר (דוגמת חב"ד, ברסלב), מתקיימות ללא חצר.

מרבית החוזרים בתשובה מצטרפים לחסידויות אלו, בעיקר מפאת סגירותן של האחרות. הלבוש החסידי נבדל מהלבוש הליטאי ומתאפיין בגידול פאות, בלבישת מעיל ארוך ובחבישת שטריימל² בשבתות. יצוין, כי גם בין החסידויות השונות קיימת שונות במאפייני הלבוש.

ספרדים - הזרם החרדי מזרחי, מהווה, על פי הערכות, כ-30% מהחברה החרדית בישראל. מרבית המשתייכים לזרם זה הם יהודים יוצאי ארצות ערב וצפון אפריקה, שאימצו את אורח החיים ואת תפישות העולם של הזרם הליטאי.

את שורשיו של זרם זה ניתן למצוא בשנות החמישים של המאה העשרים, כאשר בני נוער מזרחיים החלו ללמוד בישיבות ליטאיות ובפנימיות אשכנזיות. תלמידי הישיבה המזרחיים ספגו את אורחות החיים האשכנזיים של מוריהם ושל שכניהם לספסל, אך נדחו מבחינה חברתית. בהמשך, הובילה דחייה זו ליצירת מסגרות מזרחיות-חרדיות מתחרות, ששיאן בהקמת תנועת ש"ס³, על מנגנוניה הפוליטיים, החינוכיים והתרניים.

חוגים חרדיים אחרים התפתחו מעולי בגדד וחלב, שהקימו את הישיבה החרדית "פורת יוסף", מבודדים שעברו תהליכים של חזרה בתשובה במסגרות חסידיות (ברסלב, חב"ד) ומאחרים, שעברו תהליך של "התחזקות".

החלוקה לעיל היא חלוקה סכמאטית, שמטרתה לשרטט את קווי המתאר הכלליים של החברה החרדית. יצוין, כי בשולי האמור ובתפר שבין הזרמים המרכזיים המוזכרים לעיל, קיימים גוונים נוספים לא מעטים, בהם - "חרד"לניקים" (ציונים דתיים המאמצים מאפיינים חסידיים), ניאו-אורתודוקסים (בעלי אורח חיים מודרני) ועוד.

² כובע פרווה שיהודים חרדים חסידיים נוהגים לחבוש לאחר נישואיהם, בשבתות ובחגים.
³ מפלגה חרדית-ספרדית. הוקמה בשנת 1982, בבחירות לרשויות המקומיות ובשנת 1984, התמודדה לראשונה בבחירות הארציות לכנסת ישראל.

"העדה החרדית"

"העדה החרדית" מהווה חלק קטן, שיש המעריכים אותו בכ-5%, מהחברה החרדית בכללותה. על "העדה" נמנות מספר חסידויות, שהעיקריות שבהן הן סאטמר, תולדות אהרון, תולדות אברהם יצחק, פלג של נטורי קרתא ומספר קבוצות מתבדלות נוספות.

"העדה החרדית" נוסדה בשנים 1919-1921, בעת התפלגות העדה האשכנזית בירושלים: המתונים ייסדו רבנות בראשות הרב קוק והקיצוניים, ייסדו את "העדה החרדית", בראשות הרב יוסף חיים זוננפלד. בעוד שהרב קוק ונאמניו סברו כי הציונות והקמת מדינת ישראל מבושרות את תחילת הגאולה, "העדה החרדית" שוללת לחלוטין את הרעיון של קיום מדינה יהודית בטרם ביאת המשיח והקמת מדינה כזו, לתפישתם, היא מרידה במלכות שמים.

עד שנת 1945 הייתה "אגודת ישראל"⁴ חלק מ"העדה החרדית". בשנה זו היא פרשה מ"העדה", על רקע קבלתה, דה-פקטו, את רעיון הקמת מדינת ישראל וההשתתפות הפוליטית במוסדותיה, במגמה להשפיע על צביונה הדתי-יהודי של המדינה. בדומה, גם חסידות בעלז הייתה חלק מ"העדה החרדית", עד לפרישתה ממנה בשנת 1980 והצטרפותה ל"אגודת ישראל".

אנשי "העדה" לא נוטלים חלק בבחירות לכנסת ישראל ובמרבית המקרים, גם לא מצביעים בבחירות לרשויות המקומיות. יחסם לקצבאות הביטוח הלאומי אינו אחיד. חלקם מסרב לקבלן, כחלק מההתנגדות למדינה, בעוד חלקם האחר מקבלן, מתוך מצוקה כלכלית. אנשי "העדה" מתגוררים, ברובם, בשכונות מאה שערים וגאולה בירושלים, בבני ברק ובשנים האחרונות, גם בבית שמש.

התנהלות אנשי הקהילה, המקיימים אורח חיים חרדי מחמיר ומתנגדים, כאמור, לקיום המדינה, יוצרת מצב בו השפעת הקהילה גדולה, למרות שזו לא מונה מספר רב של אנשים. השפעה זו היא הן על החברה החרדית כולה והן על החברה הישראלית, שבה, כאמור, אין היא מכירה.

בני "העדה" לא מחויבים לעסוק בלימוד תורה ורבים מהם יוצאים לעבוד בעבודות שונות שלא דורשות השכלה אקדמית, בדרך כלל, מלאכות הקשורות לדת, כגון סופרות סת"ם, השגחת כשרות, שחיטה וכיו"ב.

---

⁴ ארגון יהודי אורתודוקסי, אשר נוסד בשנת 1912 בפולין. לאחר קום המדינה, הפך למפלגה פוליטית. חברי "אגודת ישראל" מייצגים מגזרים שונים בחברה החרדית, בעיקר את המגזר החסידי. שתי החסידויות הבולטות באגודה הן חסידות גור וחסידות בעלז.

"העדה החרדית" ידועה בקרב הציבור החילוני כגוף העיקרי העומד מאחורי ההפגנות נגד חילולי שבת בירושלים ונגד חילול קברים. בד"ץ "העדה החרדית" הוא גוף הכשרות הפרטי החזק ביותר בישראל, הזוכה לאהדה עצומה בקרב החרדים, בשל החשבתו למחמיר ביותר.

קבוצות המשנה המרכזיות ב"עדה החרדית"

חסידות סאטמר

כמוזכר לעיל, חלק מאנשי "העדה החרדית" נמנים על חסידות סאטמר, המאופיינת, גם היא, בהתנגדות מוחלטת למפעל הציוני. לא כל בני "העדה" משתייכים לחסידי סאטמר, אף שנשיא הכבוד של "העדה" הוא האדמו"ר מסאטמר, היושב בניו יורק.

חסידות סאטמר שייכת ל"חסידויות ההונגריות", היא מהגדולות בעולם ומקורה בעיר סאטמר שברומניה. כיום, מושבה העיקרי הוא בווליאמסבורג שבברוקלין, ניו יורק.

קהילת סאטמר מנהיגה את הקבוצות האנטי-ציוניות ובשל כך, מעטים מחסידי סאטמר נמצאים בישראל. אלה הנמצאים כאן מהווים חלק נכבד מה"עדה". חסידי סאטמר בארה"ב הם מגדולי התורמים ל"עדה החרדית" וכן למוסדות חרדיים רבים, שלא מקבלים כסף ממדינת ישראל.

חסידי סאטמר נחשבים לקנאים במיוחד ומדריכים עצמם להיות 'השומר האידיאולוגי' של כלל הציבור החרדי. הם מתנגדים לשינויים ברוח הזמן ומרבים להשתמש בסיסמא החרדית - "חדש אסור מן התורה" (היינו - התנגדות מוחלטת לשינויים ולתיקונים הלכתיים).

הסאטמרים הם חלק בלתי נפרד מהעיוותים ומההפגנות בירושלים לאורך השנים, בהם - הפירות עיר דוד, צביעת תחנות אוטובוס, הפעלת בתי קולנוע בימי שישי וסגירת כבישים בשבתות. הם גם ידועים בעימותיהם הקשים עם חצרות אחרות, דוגמת חסידויות חב"ד ובעלז. יריבותה של חסידות בעלז עם חסידות סאטמר נובעת מהבדלי תפישה ביחס למדינת ישראל: בעוד חסידות בעלז גורסת כי יש להשתלב במסגרת הפוליטית של הציונים ולהביע מחאה מתוכה, חסידות סאטמר שוללת כל קשר עם המדינה הציונית.

פטירת אדמו"ר חסידות סאטמר, הרב משה טייטלבוים, ביום 24 באפריל 2006, פילגה את החסידות בין תומכי האח השלישי, הרב זלמן לייב טייטלבוים, המכונים "זלמנים", לבין תומכי האח הבכור, הרב אהרן, המכונים "אהרונים". המלחמה על ההנהגה היא אלימה מאד וכוללת תביעות משפטיות בערכאות שונות, כמו גם בריתות שונות של בעלי עניין בתוך החצר. מקום נכבד במחלוקת תופסת אי הבהירות לגבי כוונותיו של האדמו"ר המנוח.

"תולדות אהרון" ו"תולדות אברהם יצחק" (פלאג של תולדות אהרון)

"תולדות אהרון" היא אחת הקהילות הגדולות והחשובות המשוויכות למחנה "העדה החרדית", וחבריה מהווים כשליש מחברי ה"עדה". אנשי הקהילה מקיימים אורח חיים חרדי מחמיר, מתייחדים בהתנגדותם החרפה לציונות ומשמשים כאנשי משמרת הצניעות של ה"עדה" וכראשי ההפגנות שהיא יוזמת.

החסידות הוקמה תחת השם "קהילת שומרי אמונים" בעיירה סאטמר שבהונגריה. מייסדה הוא רבי אהרן ראטה, הידוע בכינויו "ר' אהרל"ה" (בעגה החרדית נקראת חסידות תולדות אהרן - "ר' אהרל"אך"). בשנת 1928 ביקר רבי אהרן בארץ ישראל והניח את אבן הפינה לקהילתו בישראל. הוא התיישב בארץ עם משפחתו עם פרוץ מלחמת העולם השנייה. בשנת 1947 ירש את מקומו חתנו - רבי אברהם יצחק קאהן, והוא שקרא את שמה של החסידות בשם "תולדות אהרן", על שם חמיו.

רבי אברהם יצחק הוא שהפך את החסידות מקבוצה סגורה לקהילה גדולה, בעלת מוסדות קהילתיים מפותחים והשפעה על דרכה של "העדה החרדית" ועל אופיה. החצר מתאפיינת בשמרנות רבה, מתוך מגמה לשמר את הווי החיים של היישוב הישן בירושלים. מעוז החסידות הוא בשכונת מאה שערים בירושלים, אך יש גם חסידים שגרים בבית שמש. מראשית התהוותה של הקהילה דוגלים מנהיגיה בהסתגרות וכמעט כל בני הקהילה מתחתנים בתוכה, עם בנות הקהילה.

תקנות החסידות מאוגדות בספר תקנות, עליו חותם כל אחד מבני הקהילה במעמד מיוחד, הנערך מידי שנה, ביום י"ט בכסלו, יום השנה לפטירתו של המגיד ממזריטש (תלמידו של הבעל שם טוב, מייסד החסידות, וממשיך דרכו). במעמד זה נושא האדמו"ר דרשה מיוחדת ולאחריה, ניגשים כל בני הקהילה, חותמים על אוגדן התקנות ומתחייבים על שמירתן לשנה נוספת.

בני הקהילה הגרים בחו"ל לא חותמים על אוגדן התקנות, כיוון שאינם יכולים לחתום על תקנות שלא יוכלו לעמוד בהן, דוגמת החובה להתפלל את כל התפילות בבית המדרש של הקהילה ולפחות תפילה אחת בשבת.

בשנת 1996 נפטר האדמו"ר, דבר שהוביל להתפלגות החסידות:

1. תולדות אהרון - מרבית החסידים הכתירו לרבם את אחד מבניו של האדמו"ר, רבי דוד קאהן. תחת שרביטו, ממשיכה התנהלות החסידות באותה מתכונת כפי שהייתה אצל אביו.

2. תולדות אברהם יצחק - קבוצה שנייה של חסידים הכתירו לאדמו"רם את רבי שמואל יעקב קאהן, בנו הבכור של האדמו"ר, שהקים חצר נפרדת על שם אביו. חסידות זו מתאפיינת בגינונים ובמנהגים מחסידות ויז'ניץ, שרבי שמואל יעקב למד בישיבתה.

"נטורי קרתא"

חלק מבני "העדה החרדית" נמנים על "נטורי קרתא", שקיבלו על עצמם ללחום נגד הצינונות והחילוניות באמצעות הפגנות ופעילויות אחרות. חלק אחר של "נטורי קרתא" פועל במנותק מ"העדה החרדית", כפי שעוד יוסבר להלן.

"נטורי קרתא" - 'שומרי העיר' (בארמית) - ברובם צאצאים של בני היישוב הישן בירושלים שמלפני מלחמת העולם הראשונה, אשר מתגוררים בשכונת מאה שערים בירושלים. אנשי "נטורי קרתא" מרבים בפעילויות מחאה נגד המדינה והחילוניות, נגד חילולי שבת וחפירות קברים ונגד זרמים חרדיים אחרים, כגון "אגודת ישראל". לעתים הם אף יוצאים כנגד "העדה החרדית" עצמה, שבדרך כלל מזוהה איתם.

אנשי "נטורי קרתא" מגדירים עצמם כפלסטינים, על כל האספקטים הנוגעים לכך. הם מפגינים לעתים תכופות נגד מוסדות ציוניים בארצות הברית ומזדהים עם המאבק הפלסטיני. הקיצוניים שבהם אף מצדיקים בפומבי פעילות טרור נגד ישראל ותורמים לפלסטינים כספים. בנוסף, מגיעים נציגיהם למדינות עוינות לישראל (דוגמת אירן) ולפורומים בינלאומיים עוינים לישראל (כמו ועידות דרבן)⁵ וקוראים להתפוררות השלטון בישראל. אתר האינטרנט של אנשי "נטורי קרתא" בארה"ב מופיע במספר רב של שפות (אנגלית, רוסית, איטלקית, ספרדית, גרמנית, צרפתית, ערבית ופרסית), אך לא בעברית, ומהווה שופר לניגוח מדינת ישראל ולתמיכה בשאיפות הפלסטיניות⁶.

"נטורי קרתא" נחלקים למספר פלגים:

1. **פלג בלוי** - מנהיג הפלג הוא בנו של המנהיג ההיסטורי של "נטורי קרתא", הרב עמרם

בלוי מהונגריה. **קבוצה זו משתייכת לבני "העדה החרדית"**.

2. **פלג קצנלבוגן** - מנהיג הפלג, חיים קצנלבוגן, הוא בנו של אהרן קצנלבוגן מליטא, חתנו

של הרב עמרם בלוי. משה הירש, המשתייך לפלג זה, היה ידוע בקשריו הטובים עם

⁵ ועידת דרבן הראשונה (2001) - ועידת או"ם שהתכנסה בדרבן/דרום אפריקה, והייתה אמורה להציג חזית בינ"ל נגד גזענות, שנאת זרים וחוסר סובלנות. בפועל, הפכה הוועידה למופע הסתה ודה-לגיטימציה של מדינת ישראל, בהובלת ארגונים לא ממשלתיים שהשתתפו בה. בשנת 2009 נפתחה ועידת דרבן השנייה, הפעם, בז'נבה. גם ועידה זו הפכה למופע הסתה נגד מדינת ישראל.

⁶ www.nkusa.org

יאסר ערפאת ואף מונה על ידו בשעתו לשר לענייני יהודים ברשות הפלסטינית ולחבר המועצה הלאומית הפלסטינית. פעילות זו שנויה במחלוקת אף בקרב אנשי הקבוצה. פלג זה מתבדל מ"העדה החרדית".

בנוסף קיים פלג קטן נוסף, ה'סיקריקים'⁷, שהוא הפלג הקיצוני ביותר, הפועל באופן עצמאי.

על אנשי "העדה החרדית" נמנים גם חברי **קבוצות נוספות**, ביניהן: חסידי דושינסקי (הרב דושינסקי הגיע מאירופה כגאב"ד - גאון אב בית דין הצדק של "העדה", עם פטירת הרב זוננפלד), קבוצות קטנות של חסידי ברסלב, ספרדים ואחרים, לרבות מתנגדים מובהקים, השוללים את תנועת החסידות.

המבנה הארגוני של "העדה החרדית"

הנשיאות הסמלית של "העדה החרדית" הופקדה בידי האדמו"ר מסאטמר, **רבי משה טייטלבוים ז"ל**, שישב בניו יורק. הסיוע הכספי שסאטמר בחו"ל מושיטה ל"עדה" בארץ, הוא חיוני לקיומה.

בית דין הצדק (להלן: בד"ץ) של "העדה החרדית" הוא הגוף החזק של "העדה", בראשו עומד גאון אב בית הדין (להלן: הגאב"ד), המשמש כמנהיגה הרוחני של "העדה". כיום, ממלא תפקיד זה הרב **יצחק טוביה וייס**. מוסד זה משמש כבית דין פרטי, הפוסק המכריע בסכסוכי העולם החרדי. בד"ץ "העדה החרדית" מוכר לציבור הכללי בעיקר בשל מערכת הכשרות המשגשגת הכפופה לו, שהיא המובילה מבין מערכות הכשרות הפרטיות במדינת ישראל ומשמשת כמקור פרנסה חשוב של אנשי "העדה". נותני הכשרות מטעם בד"ץ "העדה" מקפידים על כל החומרות ההלכתיות ולא משתמשים בפסיקה מקלה.

בשנת 2007 איבדה "העדה" שניים ממנהיגי החשובים ביותר, שהלכו לעולמם: הראשון, הרב גרשון שטמר, שעמד בראש ההנהגה הפוליטית של "העדה" במשך שנים רבות והיה האיש החזק ב"עדה". השני, הרב יוסף שינברגר, דמות חשובה נוספת בהנהגה הפוליטית של "העדה", ששימש כמזכיר "העדה". נכדו, יהודה משי זהב, בלט בצעירותו כמארגן מלחמות ה"עדה".

⁷ השם לקוח משמה של קבוצת הקנאים היהודים שנהגו לשאת סכין קצרה (סיקה, בלטינית) בימי בית שני. הסיקריקים היו מהקבוצות הקנאיות ביותר בתקופת המרד הגדול שהוביל לחורבן בית שני.

לא מן הנמנע, כי החלל שנוצר עם מותם של שני מנהיגים אלה בא לידי ביטוי בפעילות ה"עדה" הנוכחית - מאבקי השבת ופרשת האם המרעיבה - כחלק מניסיונה של ההנהגה החדשה לבסס את מעמדה.

פרט לגאב"ד ולחברי הבד"ץ, ניתן להצביע על ארגונים ומוסדות בולטים נוספים מטעם ה"עדה":

- ארגון אתרא קדישא, שהתבלט במאבק על שמירת הקברים. בין המאבקים הבולטים שניהל ארגון זה ניתן למנות את החפירות בעיר דוד, התקת הקברים מכביש פסגת זאב (ירושלים), הקברים בקטע הצפוני של כביש 6 וההתנגדות להקמת חדר מיון ממוגן בבית החולים באשקלון, על רקע מציאת קברים.
- ביטאון "העדה החרדית", חברת שומרי כשרות (המעניקה את בד"ץ העדה החרדית) ועוד.

כן קיימים שני גופים רשמיים נוספים:

1. גוף מרכזי של שבעים ואחד חברים וממנו, גוף של עשרים ושלושה חברים (בדומה למתכונת העתיקה של הסנהדרין), שאף שלכאורה, מהם יונקת ההנהגה הפוליטית של "העדה" את כוחה, אין להם חשיבות מעשית.
2. "ועדים", שעיקר תפקידם הוא חתימה על פשקווילים (מודעות קיר להעברת מסרים בחברה החרדית) שבהם מושמע קול זעקה לגבי נושא כזה או אחר, כגון "ועד משמרת הצניעות", "ועד הכשרות" ועוד. בהקשר זה, פשקוויל חשוב מאוד הוא זה החתום על ידי חברי בית הדין, והחשוב מכולם - הוא כזה החתום על ידי הגאב"ד.

אידיאולוגיה ושורשי תפישת המאבק

פרט להסכמה הכללית בסוגיית ההתנגדות למדינת ישראל ולציונות, ניתן למצוא ב"עדה החרדית" הלכי רוח שונים ואידיאולוגיה מגוונת. יחד עם זאת, ניתן לזהות את הסמן הימני והקיצוני של התפישות ב"עדה" בכתביו של אחד מחכמיה, ר' ישעיה אשר זעליג מרגליות, כפי שניתח אותן החוקר יהודה ליבס, מהחוג למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית.⁸

מרגליות השתייך לקיצוניים שבין החסידים והיה מקורב לרבי יואליש טייטלבוים מסאטמר, רבם של "נטורי קרתא". כן היה מקורב למנהיג קנאי ירושלים - ר' חיים זוננפלד.

⁸ ליבס, יהודה, **העדה החרדית בירושלים וכת מדבר יהודה**, בתוך: מחקרי ירושלים במחשבת ישראל, חוברת ג', טבת- אדר, תשמ"ב.

ראוי להדגיש, כי רעיונותיו לא מחייבים ואינם מקובלים על רוב חברי "העדה". אף שכך, הדברים מהווים ניסיון להתוות אידיאולוגיה ל"עדה" זו, כמוצג להלן.

לתפישתו, על החרדים להיסגר בתוך עצמם ולא להשתתף עם מי שלא נמנה עליהם בשום דבר, לא של חולין (כגון מסחר) ולא של קדושה (כגון עלייה לתורה). הוא מטיף להיבדלות מוחלטת (כולל בצורת הלבוש, הימנעות מתפילה ועלייה משותפת לתורה) ולהימנעות מדיבור בשפה העברית.

יתר על כן, לתפישתו של מרגליות, ההיבדלות כשלעצמה, אינה מספקת. מרגליות מטיף לקטטה ולריב עם מי שלא מקבל את השקפתו. פעילות זו, בראייתו, מהווה מצווה בפני עצמה. מי שלא נוטל חלק בחובת הקטטה מגונה על ידי מרגליות, ומכאן יחסו השלילי לדתיים המתונים, שלא נבדלים לגמרי מהחילוניים, לתפישתו. לעתים אף נקבע בכתביו שדתיים אלה רעים הם מהחילוניים.

כפי שצוין לעיל, דעותיו של מרגליות הן קיצוניות ומייצגות רק חלק קטן מדעות חברי "העדה", התומכים בהן באופן אקטיבי.

תפישותיו של מרגליות מבוססות על פרשנות הלכתית, ובעיקר קבלית. למרות שרוב הציבור המשתתף בהפגנות לא יורד לעומקן של הפרשנויות ההלכתיות והקבליות, עקרונות ההיבדלות, היחס השלילי למדינת ישראל ולמייצגיה, תפישת המאבק, המחאה והעימות כמצווה העומדת בפני עצמה והנכונות המוחלטת לשאת בתוצאותיהם, לרבות מאסר ומה שנתפש כביזוי, יכולים להסביר, במידת מה, את אופי המאבקים שמנהלים בני "העדה".

למאבק מהסוג המדובר יש גם יתרונות חברתיים: המאבק במדינת ישראל מחזק את תחושת ה"יחד" והמאבק על עקרונות דתיים (כגון שמירת השבת) מחזק את מעמד "העדה" מול שאר העולם החרדי.

חובת המחאה ומאבקים מרכזיים

במהלך השנים התעורר הציבור החרדי למחאות בנושאים מגוונים, בהם - נגד חפירות ארכיאולוגיות ובעיקר החפירות באזור הכותל הדרומי ועיר דוד; מאבקים בנושאי צניעות, דוגמת הפעילות האלימה, שכללה הצתת חנות צילום (רחוב יחזקאל/י-ם) שהואשמה בהפצת חומרים פורנוגרפיים; מחאות זכורות גם סביב סוגיית שמירת הכשרות ופתיחת בתי עסק שמכרו בשר טרף.

אולם, נראה כי שני הנושאים שהעלו יותר מכל את מחאת החרדים בירושלים לסדר היום הציבורי הם סוגיית שמירת השבת ("מלחמת השבת") והמאבק נגד קיומו של "מצעד הגאווה".

בכל העימותים המוזכרים הייתה "העדה החרדית" המאיץ לקביעת עוצמת הלהבות.

בשנים האחרונות התפתחו שני מאבקים הקשורים ליחסים בין בתי המשפט ורשויות האכיפה במדינת ישראל לבין אנשי "העדה", כדלקמן:

- מעצרו של ישראל אשר ולס, שנחשד בהריגת בנו (2006).
- מעצרה של האם החשודה בהרעבת בנה (2009).

מאבקים אלה חשפו את חוסר האמון בין "העדה" לבין בתי המשפט והרשויות הישראליות ואת החשש הקיים מפני חדירה של היישות הישראלית לתוככי חומת ההיבדלות של "העדה".

התפתחות המאבק על שמירת השבת בירושלים

תחילת המאבק החרדי על שמירת השבת בירושלים זכור עוד מימי המנדט הבריטי בארץ ישראל. בתחילה התחולל המאבק סביב סוגיית משחקי הכדורגל שהבריטים אישרו לקיים בימי שבת. בשנת 1934 התחולל מאבק סביב פתיחת חנות צילום ברחוב יפו. בשני המקרים, 'הרוח החיה' במאבקים היה הרב בלוי, מראשי "נטורי קרתא" דאז. בשנות הארבעים נפתח מגרש כדורסל ברחוב שטראוס בעיר, בו נוהלו משחקים בשבת. פתיחת המגרש יצרה מוקד עימותים נוסף. בשנת 1948 מחו החרדים על מעבר כלי רכב צבאיים ברחובותיהם.

מוקד מרכזי נוסף לחיכוכים על רקע שמירת השבת בירושלים היה מכירת כרטיסים לבתי הקולנוע "עדן" ו"אדיסון" בעיר, עוד טרם יציאת השבת. המאבק החרדי לווה בהפגנות ענק. מול הפרות הסדר ההמוניות הפעילה המשטרה כוח ואף עצרה מספר רב של מפגינים. גם כאן, הרוח החיה היה פלג "נטורי קרתא" של "העדה החרדית", ובראשו הרב בלוי.

סדרת המאבקים המוזכרת, עוד בראשית ימיה של מדינת ישראל, עיצבה את מיתוס "מלחמת השבת" ואת הדמויות המיתולוגיות של ראשי המאבק, בראשם הרב בלוי, שהפכו מודל לחיקוי במאבקי "העדה" בהמשך. מאבקים ראשונים אלה העלו על נס את מעמדה של "העדה החרדית" בכלל ושל "נטורי קרתא" בפרט בחברה החרדית בירושלים, חיזקו את "נטורי קרתא" והפכו אותם למובילי המאבק החרדי על "שמירת קדושתה" של ירושלים.

סוגית הנסיעה בשבת היא הסוגיה סביבה נוהלו ההפגנות והפרות הסדר הגדולות ביותר לאורך השנים. כאמור, תחילת המחלוקת הייתה סביב נסיעת כלי רכב צבאיים ברחובות החרדיים בעיר. המאבקים הראשונים הניבו הישגים משמעותיים לחרדים. ראשית, ראש העיר דאז, מר טדי קולק, הורה לסגור את כיכר השבת בשבתות ובחגים (1965). לאחר סגירתה נסגר גם רחוב מאה שערים לתנועת כלי רכב בשבתות ובהמשך, עבר המאבק לרחוב שבטי ישראל. מאבק זה ארך שלוש שנים סוערות, בסיומן נסגר הכביש.

ככל שהתרחבה נוכחות החרדים בשכונות ירושלים, כך גלשה המחלוקת מהמעגל של שכונת מאה שערים וסביבותיה, למעגלים רחבים יותר. שני המאבקים המשמעותיים בהקשר זה היו המאבק סביב סגירת כביש רמות והמאבק לסגירת כביש בר אילן.

בשלהי שנות השמונים, ככל שהתגברה נוכחות החרדים בשכונת רמות בירושלים, החלה מחאה סוערת בתביעה לסגור את כביש רמות, המקשר בין שכונת רמות לבין שכונת סנהדריה, לתנועה בשבתות. הפעילות המשטרית כללה שימוש בהתזת מים ממטפי כיבוי האש בשכונה. ההפגנות הסתיימו בהסכם, לפיו הציר יישאר פתוח בין רמות לבין הר חוצבים, אך ייסגר בקטע הסמוך לשכונת סנהדריה. כביש רמות נותר פתוח לתנועה.

המחאה החרדית הממושכת בכביש רמות כללה יידוויי אבנים, תקיפת שוטרים וגרימת חבלה למטפי כיבוי ולתשתיות. היה זה 'הפרק הראשון' לקראת המהומות שאפיינו את הניסיונות לסגור את ציר בר אילן בעיר לתנועה בשבתות.

רחוב בר אילן הוא עורק תחבורה ראשי, המחבר בין השכונות הצפוניות בירושלים לבין היציאה מהעיר. גם במקרה זה, מעבר חרדים לגור בשכונת שמואל הנביא הסמוכה לציר, הוא שגרם למחאה, שקטה בתחילה, לסגירת הכביש בשבתות. ביולי 1991 ביקר האדמו"ר מסאטמר, נשיא הכבוד של "העדה החרדית", בישראל. לרגל האירוע נסגר לראשונה כביש בר אילן לתנועת כלי רכב בשבת. הסגירה החד-פעמית הפיחה רוח במפרשי המחאה החרדית, בהובלת אנשי "העדה", ובעקבותיה החליטה בשנת 1994 עיריית ירושלים להקים ועדה שתבחן את הסוגיה. הוועדה, בראשות אלעזר שטרומ, קבעה, כי יש להותיר את הציר פתוח, פרט לשעות התפילה, בהן ייסגר הכביש לתנועת כלי רכב.

במקביל לדיוני הוועדה התפתחו הפגנות, מהסוערות ביותר שידעה העיר ירושלים, בעד ונגד פתיחת הכביש בשבתות. המחאה החרדית כללה יידוויי אבנים על כלי רכב שנעו בכביש בשבתות, הצתת פחים וחסירת הכביש. ההתנגשות בין המשטרה לבין המתפרעים הלכה

והסלימה, לצד הקצנת מאפייני המחאה של החרדים. ההפגנות הללו זכו לתגובות נגד של אלפי פעילים חילוניים. המחאה נמשכה כשלוש שנים.

שני המאבקים על סגירת צירי התנועה התאפיינו במשכם הארוך, שנמדד בשנים, באלומות הרבה ובהתנגשות המתמדת בין הציבור החרדי לבין המשטרה. לשני המאבקים נרתמו לא רק אנשי "העדה החרדית", אלא גם מעגלים רחבים נוספים בחברה החרדית.

יותר מכל, מסמל המאבק סביב כביש בר אילן את הקרע בין החרדים לבין בית המשפט העליון. תחילת הקרע בפסיקת בג"ץ, שדחתה את ההסדר שהציעה ועדת שטרומ. פסיקת ביהמ"ש העליון, שקבע כי יש להותיר את הכביש פתוח, הביאה לקרע ביחסים בין החרדים לבין בית המשפט. בהתייחסו למאבק זה, כתב בפסק הדין כבוד נשיא ביהמ"ש העליון, מר אהרון ברק, כי הנושא לא נוגע לחופש התנועה בשבתות בלבד וכי הוא משקף, יותר מכל, מחלוקת לגבי **יחסי דת ומדינה** בישראל: "בשיח הציבורי בישראל, רחוב בר אילן חדל להיות רחוב. הוא הפך מושג חברתי. הוא משקף מחלוקת פוליטית עמוקה בין חרדים לחילונים. אין זו מחלוקת על חופש התנועה בשישי ובשבת ברחוב בר אילן. זו בעיקר מחלוקת קשה על יחסי דת ומדינה. זו מחלוקת נוקבת על אופיה של ישראל כמדינה יהודית או כמדינה דמוקרטית. זו מחלוקת מרה על אופיה של ירושלים"⁹. קרע זה נוצל היטב על ידי הגורמים הבדלניים, בראשם אנשי "העדה החרדית", שמאז ומתמיד חתרו לאי הכרה במוסדות המדינה. פסיקת בית המשפט העליון בשבתו כבג"ץ יצקה מכנה משותף לכלל הציבור החרדי והובילה להפגנה המכוננת של הציבור החרדי - "הפגנת החצי מליון" - בה נכחו למעלה מ-350,000 חרדים, שמחו נגד מה שנתפש בעיניהם כפסיקות אנטי-דתיות של בג"ץ. בשלב מאוחר יותר החליט בג"ץ, בצעד תקדימי, על הקמת ועדה נוספת, ועדת צמרת, שהמליצה לאמץ את הצעות ועדת שטרומ.

לאחר המאבקים על סגירת הצירים בשנות השמונים והתשעים חלה רגיעה יחסית במאבקי השבת, עד למהומות האחרונות בירושלים, סביב סוגית פתיחת החניונים (חניון ספרא ולאחריו, חניון קרתא). המוקד עבר למחאה נגד קיום "מצעד הגאווה" בירושלים (פירוט בהמשך).

המהומות שפרצו בעקבות פתיחת חניון ספרא מהוות דוגמה לדינאמיקה ולסוג התקשורת בין "העדה החרדית" לבין שאר החברה החרדית ולאופן בו מנסה "העדה" לגרור את כלל הציבור החרדי לעימותים ול"דרך המאבק" שלה.

⁹ בג"ץ 5016/96, בג"ץ 5025/96, בג"ץ 5090/96, בג"ץ 5434/96, ליאור חורב ואח' נגד שר התחבורה ואח' (פסק הדין), ירושלים, 1997, עמ' 9.

מיד לאחר שהתפרסמה כוונת ראש עיריית ירושלים לפתוח את חניון ספרא בשבתות, האשימה "העדה החרדית" את הסיעות החרדיות בקואליציה העירונית, בכך שנתנו ידן לפתיחת החניון. למעשה, לא היה הסכם של ממש, אך היו הבנות שבשתיקה, על פיהן ייפתח חניון ספרא בלבד, כאשר גוי של שבת יפעיל את החניון ולא יגבה כסף תמורת החניה. כאמור, אנשי "העדה" תקפו את אנשי "הדודות התורה" וטענו נגדם כי הם נתנו "יד בוגדת ופושעת התוקעת סכין בשבת קודשנו". הפשקווילים שנתלו בשכונת מאה שערים נשאו אופי בוטה ומתריס כלפי "הדודות התורה" ו"ש"ס, דוגמת "מי מילל ומי פילל שיבואו עוקרי התורה ורומסי השב"ק (שבת קודש) להסתייע במהרסייך ומחריבייך, ועוד כאלו המכונים ה'נציגים' של הציבור החרדי".

ההפגנות ביום השבת הראשון לפתיחת החניון נוהלו על ידי אנשי "העדה החרדית" ונשאו אופי אלים וסוער. ההפגנות וההאשמות שהטיחו אנשי "העדה" באנשי "הדודות התורה" ו"ש"ס דחקו את רבניהן אל הגדר והם 'יישרו קו' עם אנשי "העדה". התפילות ההמוניות בציר בר אילן בשבועות שלאחר מכן כבר התקיימו בהשתתפות כל הזרמים בחברה החרדית בירושלים. מרגע שהחלט על פתיחתו של חניון קרתא (במקום חניון ספרא), דעכה המחאה הכלל-חרדית וההפגנות בימי שבת באזור החניון, מבוצעות, בעיקר, על ידי אנשי "העדה החרדית".

"מצעד הגאווה"

כאמור, בעשור האחרון, עד למאורעות הקשורים לחניון, הייתה מחאת החרדים סביב נושא קיומו של "מצעד הגאווה" בירושלים, המחאה החריפה ביותר.

בשנת 2005 נדקרו שלושה משתתפים במצעד על ידי מפגין חרדי ממרכז הארץ. הודעת הקהילה הגאה בשנת 2006, כי בכוונתה לקיים בירושלים את "מצעד הגאווה" הבינלאומי, הובילה להפגנות אלימות ביותר, שהזכירו את מהומות בר אילן. גם במקרה זה, הרוח החיה מאחורי עוצמת הלהבות, הייתה "העדה החרדית". ביטול המצעד נגרם, בסופו של דבר, בשל פרוץ מלחמת לבנון השנייה. המהומות וההפגנות האלימות התחדשו לאחר המלחמה. בסופו של דבר, התקיים אירוע מצומצם וסגור באצטדיון גבעת רם בעיר.

עוצמת המחאה השפיעה, כבעבר, על התגייסותו למחאה של המגזר החרדי הירושלמי כולו ואף הניעה גורמים פוליטיים לנסות ולבטל את המצעד באמצעות חקיקה (2007) ולאחר מכן, להגבלת תכניו.

בשנת 2008 נטשה "העדה החרדית" את המאבק שהובילה בשנים הקודמות, כתוצאה מהעיסוק הרב בנושא הזוגיות החד-מינית במגזר וחשיפת ילדיהם לנושא, באופן שעורר ביקורת

פנים-חרדית. התוצאה המיידית הייתה ששני המצעדים האחרונים שהתקיימו בעיר עברו בשקט יחסי.

השקט היחסי שהושג נבע, גם מההידברות הארוכה בין "הבית הפתוח" (מקום משכן הקהילה ההומו-לסבית בירושלים) לבין גורמים ב"עדה", אך בעיקר, מתיאום בין משטרת מחוז ירושלים לבין ראשי "העדה" ובראשם הגאב"ד, הרב טוביה וייס.

סוגיית ההפגנות נגד "מצעד הגאווה" חשפה מחדש את היחסים המתוחים בין "העדה" לבין שאר הציבור החרדי ואת המתח הפנימי בין פלגיה. בפשקוויל שהופץ על ידי הסיקריקים (עמ' 246 לעיל), ויש הטוענים, על ידי אנשי תולדות אברהם יצחק (כאמור, פלג של "העדה"), הובעה מחאה חריפה נגד השתתפות חלק מאנשי "העדה" בהפגנה שאורגנה נגד המצעד בשנת 2009, שכן הייתה זו הפגנה משותפת, יחד עם אנשי כ"ך ו"מזרחניקים", קרי, דתיים-ציוניים.

להלן חלק מנוסח הפשקוויל: "יזדעזע העולם! על השפלות והתדרדרות תהומית של כמה עסקנים צעירים אשר למען מטרת בצע כסף ... פרצו פרצה חמורה בחומת ירושלים, והרהיבו בנפשם עוז לבקוע בקיעה חמורה בחומת ההתבדלות, למשוך המוני אחבנ"י (אחינו בני ישראל) לטקס שפל ונבזה שהם ארגנו יחד עם אנשי המזרחי וראשי המתגרים באומות אנשי כ"ך... חדלי אנוש אלו... המשיכו הם בשלהם לטמא את בני היהדות החרדית בטומאת המזרחי וההתגררות הנוראה באומות שהוא שורש פורה ראש ולענה של אבי אבות הטומאות שהציונות שמה"¹⁰.

עימותים על רקע חדירה למעגל הפנימי - המסגרת המשפחתית

באפריל 2006 יצאו מאות מבני "העדה החרדית" לרחובות, הציתו עגלות אשפה, חסמו כבישים ויידו אבנים במכוניות ובכוחות השיטור. מחאה סוערת זו הייתה נגד מעצרו של בן "העדה", ישראל אשר ולס, שנעצר והואשם בהריגת בנו בן השלושה חודשים. דרישת המפגינים הייתה שחרורו המידי של ולס.

ב"עדה" דבקו בטענה, כי הילד מת בשל רשלנות רפואית מגמתית וכי הרשויות מנסות לגלגל את האשמה על האב החף מפשע. ההסתה ברחוב, באמצעות פשקווילים וכרזים, טענה כי לא מדובר ברדיפה פרטית של ולס, אלא בניסיון של הרשויות להעליל על "העדה" כולה. סדרת המהומות הסתיימה רק לאחר שבית המשפט אישר לנאשם ולס תנאי מעצר בית.

¹⁰ העולם, פירושו "הציבור", ולא במשמעותו המקובלת בעברית. שורש השימוש במילה מצוי בשפת האידיש.

הדמיון בין השתלשלות העניינים, הטיעונים של אנשי "העדה" והתוצאות הסופיות של המאבק במקרה ולס, לבין המאפיינים של פרשת האם המרעיבה (2009) - בולט.

כמו במקרה ולס, גם באירועים סביב פרשת "האם המרעיבה", התפתחו הפגנות אלימות ביותר בדרישה לשחרר את האם והוטחו האשמות לגבי רשלנות רפואית של בית החולים "הדסה". נטען, כי בית החולים מנסה להסתיר את מחדליו באמצעות הטחת האשמות חסרות בסיס באם המסורה ונעשה שימוש מתמשך בטענה, כי מדובר בעלילה על הציבור כולו, לצורך התססת הרחוב. בשני המקרים זכו החשודים לגיבוי מלא מצד ראשי "העדה", בראשם הרב וייס, והמהומה שככה רק לאחר שבית המשפט המיר את המעצר במעצר בית.

הקריאות הקשות נגד ראשי בית החולים "הדסה" (בהן ביטויים כגון 'נאצים') הן חלק ממאפייני הביטויים השגורים בפי חלק מאנשי "העדה" הקיצוניים, ודוגמת אלו נשמעות בעימותים עם שוטרים.

במקרה של ולס, נטען בפסקויל שנתלה במאה שערים, כי החשדות המיוחסים לו הם לא פחות מ"מעשה הרשעים באירופה, שהוציאו עלילות דם על היהודים לפני פסח".

הדפוס החוזר על עצמו מבטא בצורה מובהקת את המגמה של חברה מתבדלת זו, להגן, באופן אינסטינקטיבי, על חבריה, בעיקר כאשר מדובר במה שנתפש כחדירה אל קודש הקודשים - התא המשפחתי.

אירוע חריג יחסית אירע כאשר אנשי "העדה" הסגירו לרשויות פדופיל בן "העדה", שפגע בילדים. נגד החשוד הוגש כתב אישום שהוביל להרשתתו (מרץ 2009).

מקרה זה מהווה סממן למגמה חדשה המאותרת, במסגרתה, במקרים קיצוניים, שאין להם מענה בתוך "העדה", נוקטת הנהגת "העדה" בפשרנות לא אופיינית ביחסיה עם כללי החברה הישראלית.

מגמות היבדלות והתערות בשנים האחרונות

קשיי היום-יום והצורך של "העדה" לשרוד במציאות הישראלית, יוצרים מפעם לפעם בקיעים בחומת ההתבדלות המאפיינת את "העדה" לאורך השנים והנשמרת באופן מוקפד, על פי רוב.

כך, ראשי "העדה" מקיימים מגעים עם אנשי משטרה בכירים ועם אישי ציבור, ולעתים אף מגיעים להסכמות לגבי סייגים בפעולות המחאה.

ועוד, חלק מאנשי "העדה" מסתייעים בדמי הביטוח הלאומי ופונים ללשכות הסעד שמפעילה העירייה. כפי שהובא בראשית מסמך זה, הדבר לא מהווה הכרה במוסדות המדינה הרשמיים, אלא נובע ממצוקת היום-יום ומהצרכים הבערים של חברה, שהיא ענייה ביסודה.

בנוסף, בד"ץ "העדה החרדית" מספק שירותי כשרות לגופים רבים מחוץ ל"עדה", בעלי עסקים ב"עדה" נקשרים חוזית עם רשויות מקומיות וממשלתיות ועוד.

מגמות ההתערות המוזכרות לעיל הגיעו לביטוי קיצוני במקרה של יהודה משי זהב, מי שהיה קמב"ץ "העדה החרדית" והוביל חלק ממאבקי הסוערים ביותר. לימים, היה יהודה משי זהב שותף להקמת ארגון זק"א, הפועל בסמיכות לארגוני הצלה ולמשטרת ישראל באירועים על רקע לאומני, בתאונות דרכים ועוד. התערותו של משי זהב הגיעה לשיאה ובאה לידי ביטוי דרמטי, כאשר הדליק את אחת משתיים עשרה המשואות ביום העצמאות תשס"ג, מעשה שהוא בניגוד גמור לתפישת העולם של "העדה", הדוחה את הציונות מכל וכל.

בניגוד מובהק לגישה הממלכתית המוזכרת, ניתן לציין את התנגדות משפחתו של בן "העדה", חסיד תולדות אהרון, שנרצח בפיגוע במומבאי (11/2008), לעיטוף ארונו בדגל המדינה.

רוח חדשה ניתן גם לזהות בדבריו של ראב"ד (ראש בית דין) "העדה", הרב משה שטרנבוך, שבצד הדגשת חובת המחאה נגד חילול השבת, עד כדי מסירות נפש, התבטא נגד הפעלת אלימות ושריפת פחים. ההתבטאות המעניינת יותר היא טענתו ש"היציאה למחאה והחיכוך עם השוטרים, יש בהם גם סכנה רוחנית".

דברים ברוח דומה ואף ליברלית יותר נאמרו על ידי הרב שלמה פפנהיים, חבר הנהלת "העדה", בראיון לעיתון "משפחה". הרב התבטא נגד ההפגנות, ה"משניאות אותנו ואת הדת", ונגד האלימות המתלווה אליהן, אשר "גורמת לנו להיות בלתי רצויים בכל מקום". בעקבות הראיון נתלו כרזות השמצה נגד הרב הישיש (83) והוא ספג איומים. בד"ץ "העדה" אילץ את הרב להתנצל ובביטאון העדה החרדית, "העדה", חזר בו פפנהיים מהסתייגותו מההפגנות, אך המשיך להביע התנגדות לאלימות.

מגמות ההתערות יוצרות, מצדן, תגובת-נגד קיצונית ביותר, המתבטאת, בעיקר, בפעולות מצד "נטורי קרתא" וסיקריקים. ב"עדה" מודעים למשמעויות ההקצנה בקרב חלקים ממנה.

קבוצת הסיקריקים הקיצונית פוגעת גם באנשי "העדה" ומפעילה נגדם אלימות, בעיקר כאשר מזהים תופעה, או מקרה, הנתפשים בעיניה כחריגה מעיקרון ההתבדלות. פלג של "נטורי קרתא", שנפגש בשעתו עם אחמדינג'אד בכנס הכחשת השואה שערך בטהרן, הקים נגדו את שאר אנשי המגזר החרדי, בהם גם חלקים מבני "העדה". ההסתייגות כללה את סילוקם של המשתתפים בכנס מתפילות בבתי הכנסת בארה"ב.

המגמות המתוארות לעיל מאפשרות, מחד, לקיים סוג של משא ומתן עם אנשי "העדה", בעיקר עם הנהגתה הרשמית, ומאידך, מציבות אתגר בהתמודדות עם הקבוצות הבדלניות הקיצוניות ביותר, שלעתים, משפיעות על עמדות ההנהגה הרשמית ולעתים רחוקות, אף ממרות את פיה.

ביבליוגרפיה

- בג"ץ 52/0-6 - פינוי קברים לצורך ציבורי.
- יזמות למען החברה מתוך העדה החרדית**, הרצאת יהודה משי זהב באוניברסיטת חיפה, נובמבר, 2007.
- ליבס, יהודה, **העדה החרדית בירושלים וכת מדבר יהודה**, בתוך: מחקרי ירושלים במחשבת ישראל, חוברת ג', טבת- אדר, תשמ"ב.
- פסק דין בג"ץ 5016/96, 5025/96, 5090/96, 5434/96, ליאור חורב ואח' נגד שר התחבורה ואח', ירושלים, ניסן התשנ"ו, אפריל, 1997.
- פרידמן, מנחם, **נטורי קרתא והפגנות השבת בירושלים 1948-1950**, בתוך: ירושלים החצויה 1948-1967, הוצאת יד יצחק בן צבי, ירושלים, 1994.
- צמרת, צבי, **רחוב בר אילן, הקונפליקט והדרכים לפתור אותו**, הוצאת Jewish Political Studies Review, Vol. 12, Number 3&4 (Fall 2000).
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, **לקט נתונים לרגל יום ירושלים**, מאי, 2009.

תקשורת כתובה ואלקטרונית

- "מי ששורף פחים, מוציא עצמו מהעדה"**, ראיון עם הרב משה שטרנבוך, עיתון "במשפחה", יולי, 2009.
- על הבר"צים**, אתר הקונים החופשיים - www.freebuyers.org.il.
- דיווח על פדופיל בעדה החרדית**, אתר מידע בנושאי הטרדות מיניות - www.sexualharrasment.info.
- סידויות במגזר החרדי**, אתר אנשים - www.anashim.biz.
- העדה החרדית יוצאת רשמית נגד יועצי ברקת החרדים**, אתר חרדים - www.haredim.co.il, יולי, 2009.

הרב שמידל מונה ע"י הגאב"ד לטפל בסוגיית האישה החרדית, אתר חרדים -
www.haredim.co.il, 19.7.2009.

"ידיעות אחרונות"

מפגין דתי דקר משתתפים במצעד הגאווה בירושלים, יוני, 2005.
אחרי 8 שנים סוערות, מצעד גאווה רגוע בי-ם?, יוני, 2009.
חרדים התפרעו: שחררו את האב הנאשם בהריגה, אפריל, 2006.
ה"סיקריקים מפחידים את החרדים בירושלים", אוגוסט, 2008.
ירושלים - טהרן - ובחזרה, אפריל, 2007.
העדה החרדית זועמת על עיטוף ארונו של החרדי שמת לייבוש טייטלבאום בדגל ישראל,
דצמבר, 2008.

"הארץ"

אושר טרומית חוק שימנע מצעדי גאווה בירושלים, יוני, 2007.
מצעד הגאווה בירושלים לא יבוטל, כעת מנסים לפקח על תכניו, יוני, 2008.
הקיצוניות של העדה החרדית התנגשה בפשרנות הפוליטית של יהדות התורה, יוני, 2009.

"מעריב"

אומרים שהיה פה שמח: תולדות הפגנות החרדים בירושלים, יוני, 2009.
השד העדתי, יולי, 2009.

אתרי אינטרנט

אתר נטורי קרתא - www.nkusa.org

בחדרי חרדים - www.bhol.co.il

כיכר השבת - www.kikar.net